MERIDIAN CRITIC Nr.1 (Volume 26) 2016

Preliminarii teoretice la o analiză a clişeului/stereotipului din discursul artistic

Rodica NAGY
Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava

Abstract: Stereotyping is a transversal concept which targets any compartment of communication, observed from complementary theoretical perspectives. In this article, we clarify some of the concepts and terms "stereotype" and "cliché" and we show that whereas there are numerous approaches to the stereotype role regarding artistic discourse in foreign literature, this research is still incipient in Romanian bibliography.
Keywords: *stereotype, cliché, complementary theoretical perspectives, discourse.*

1. Repetarea mecanică, lipsită de interes şi de spirit inventiv, a unui model, este considerată clişeu sau şablon. Cu o accepţie relativ similară circulă şi termenii *stereotipie* şi *stereotipism*, definiţi, în sens restrîns, ca repetarea mecanică a unei forme, ca urmare a lipsei de originalitate, prin care se pierde prospeţimea formulării şi se banalizează exprimarea. Este demn de observat că parametrul singular al frecvenţei unui element în discurs nu constituie o condiţie indispensabilă a apartenenţei acestuia la categoria clişeelor. De exemplu, cuvinte precum *azi, eu, mama, pe* etc., deşi frecvente în discurs, nu pot fi considerate clişee; clişeizarea presupune utilizarea unui element care nu spune nimic nici despre sine, nici cu referire la altceva, însă acest element, aproape vid semantic, o dată pronunţat, îşi justifică funcţia comunicativă, pentru că nimic din ceea ce apare în comunicare nu este întîmplător sau inutil, din perspectiva vorbitorului şi a intenţiei sale de interacţiune; în acest sens, clişeul are uneori rolul de a facilita o comunicare optimă.

În analiza discursului, clişeul este apreciat diferit în funcţie de tipul de discurs şi de stilul căruia îi este atribuit discursul. Astfel, dacă pentru discursul beletristic, folosirea clişeului indică *de obicei* lipsa de imaginaţie, în discursul administrativ (al formularelor, în primul rînd) reprezintă o notă definitorie. Prin urmare, există două etape ale analizei: 1) identificarea clişeelor şi 2) aprecierea lor din perspectiva discursului în care sînt cuprinse.

Din punctul nostru de vedere, o primă preocupare în evaluarea *clişeului* este relaţia acestuia cu noţiunea de *stereotip/ie*.

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

2. Aşa cum am arătat în altă lucrare [Nagy, 2015:341], perspectiva antropologică abordează problema stereotipurilor culturale identificate la nivelul gîndirii, stereotipuri care ar caracteriza şi ar asigura coerenţa şi individualizarea unui grup, social sau etnic, a unei comunităţi culturale, materializate fie în mituri, ca discursuri autoreferenţiale şi justificatoare (miturile fondatoare), fie în prejudecăţi emise în legătură cu ceilalţi, ca discursuri generalizatoare şi simplificatoare. Stereotipul, în sens restrîns, constituie repetarea mecanică a unei forme, ca urmare a absenţei creativităţii, prin care se pietrifică exprimarea, dar şi ca asumare a unei idei, considerate valoroase, fără o interpretare proprie. Cu o accepţie relativ similară circulă şi termenii *clişeu*, *şablon* – repetarea mecanică, lipsită de interes şi de spirit inventiv, a unui model. De la cuvîntul *şablon* s-au format derivatul *şablonard* cu sens adjectival, verbul *a şabloniza*, substantivele *şablonism* şi *şablonizare*. În condiţiile existenţei mai multor cuvinte care se referă la realităţi apropiate prin conţinut, funcţie sau geneză, considerăm că se pot reexamina unele distincţii între accepţiile termenului *stereotipie*, pe de o parte, şi că, pe de altă parte, se impun unele reevaluări ale raportului dintre noţiunile „stereotip", „clişeu" şi „automatism", vehiculate în cercetarea limbii şi a literaturii.

În sens larg, stereotipiile vizează tot ceea ce repetă, preia, multiplică un anumit tipar, rezultînd, în urma fenomenului de recurenţă, obiecte sau procese cu trăsături comune: „le terme *stéréotype* désigne une structure, une association d'éléments qui peut se situer sur le plan proprement linguistique (syntagme, phrase), sur le plan thématico-narratif (scénarios, schémas argumentatifs, actions, personnages, décors), ou sur le plan idéologique (propositions, valeur, représentations mentales)" [Louis Dufays, 1994:77-78].

Studiul teoretic al limbii (dar şi al altor discipline filologice) sau practic, al ştiinţelor sociale şi ale culturii, are printre obiectivele sale şi pe acela al stabilirii unor modele, tipuri etc. ce răspund unor exigenţe de regularizare a fenomenelor, astfel încît, prin operaţii de generalizare, pot fi stabilite clase, paradigme şi categorii corespunzînd unor serii de elemente cu trăsături care instituie identităţi şi diferenţe. Avem a face, în acest caz, cu valoarea pozitivă a *stereotipiilor epistemologice şi metodologice.*

În cercetarea proceselor cognitive se constată de asemenea rolul pozitiv al stereotipului [Vezi Chelaru-Murăruş, 2007], acesta fiind un element indispensabil în funcţionarea memoriei şi a gîndirii umane (concept rezistent, forte, rigid). De aici decurge, în mod firesc, acceptarea tezei că, datorită congruenţei proceselor cognitive cu cele comunicative, s-ar putea identifica şi la nivelul limbajului astfel de stereotipuri evaluate pozitiv (*stereotipii funcţionale*).

În acest sens, pornind de la teoria lui E. Coşeriu, se poate avansa ideea că o limbă conţine o sumă de modele, scheme, un sistem, impus prin tradiţie, care operează ca un şablon şi există posibilitatea ca exact aceeaşi structură să fie repetată sau ca aceleaşi opoziţii, diferenţe să se întrebuinţeze de mai multe ori. Apoi, la nivel supraordonat, o sumă de recurenţe ar distinge tipurile, grupurile de limbi (romanice, germanice etc.), care ar constitui de fapt alt tip de *stereotipii funcţionale*.

La nivelul vorbirii, al discursului, se manifestă mai multă libertate în raport cu norma, libertate care ţine seama însă de sistem, – «tehnica actuală» şi unele construcţii fixe impuse prin tradiţie – «discursul repetat». Discursul repetat este considerat în mod

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

obişnuit o stereotipie *lexicală*, cu/fără valoare expresivă, care se manifestă în toate stilurile funcţionale, dar şi în limba vorbită neliterară. Însă «tehnica actuală», actualizată prin vorbire şi caracterizată prin trăsătura de a valorifica virtualitatea prin creativitate şi prin inventivitate, generată de libertăţile posibile în sistem, se manifestă tot în limitele unor constrîngeri impuse în cadrul limbii de norme (de congruenţă, de corectitudine, de adecvare etc.) dictate de tradiţia limbii istorice şi în conformitate cu expectaţia receptorilor (*stereotipii de conformitate*). Chiar atunci cînd se are în vedere devierea, abaterea de la normă cu finalităţi poetice, aceasta trebuie admisă ca atribut al limbii tot într-un anumit sistem care dictează graniţele pînă la care se ajunge cu valorificarea expresivităţii. Rolul scriitorilor ar fi tocmai acela de a identifica mereu alte posibilităţi prin „dezmărginirea" normelor.

Şi în literatura de specialitate străină, acolo unde cercetările asupra acestor fenomene datează de cîteva decenii, se susţine, în general, că stereotipurile se împart în două mari categorii: „*stereotipuri de gîndire* şi *stereotipuri de limbaj*". Primele fixează, într-o comunitate dată, credinţe, convingeri, idei preluate, prejudecăţi şi superstiţii, pe cînd stereotipurile lingvistice sînt expresii figurate, a căror formă variază de la grupuri sudate, de două sau mai multe cuvinte la sintagme, pînă la enunţuri întregi, de regulă, ascunzînd şi acestea sau exprimînd deschis, stereotipuri de gîndire" [Schapira, 1999:1-2]. De aceea, investigarea stereotipurilor a avut în vedere mai ales stereotipurile de gîndire, concentrate în sentinţe şi proverbe [de ex., Schapira 1999 şi 2000], sau în limbajul jurnalistic ori în cel ideologizat. Subsumate stereotipiilor, *clişeele* sînt unităţi structurale repetitive, a căror expresivitate este pusă la îndoială, de regulă, astfel încît, atunci cînd se caracterizează textul literar, valoarea acestuia este corelată cu inovaţia şi se respinge de facto asocierea cu specia construcţiilor stereotipe.

3. Şi totuşi, cercetările străine aplicate la limbajul beletristic, întreprinse asupra unor opere literare valoroase (G. Flaubert [Herschberg Pierrot, 1979:88-103], H. De Balzac [Amossy, Rosen, 1977:114-128] etc.), identifică clişeul ca figură retorică, ca rezultat al tehnicii manieriste sau ca obiect lingvistic devenit subiect artistic. Considerăm că are dreptate M. Riffatere atunci cînd caracterizează clişeul prin două atribute – 1) este o unitate structurală dotată cu o expresivitate puternică şi stabilă şi 2) are origine stilistică [Riffatere, 1971:162]. În acelaşi sens, Riffatere afirmă: «Il importe de bien souligner que la stéréotypie à elle seule ne fait pas le cliché : il faut encore que la séquence verbale figée par l'usage présente un fait de style, qu'il s'agisse d'une métaphore comme *fourmilière humaine*, d'une antithèse comme *meurtre juridique*, d'une hyperbole comme *mortelles inquiétudes*, etc. Toutes les catégories stylistiques sont susceptibles d'entrer dans les clichés» [Riffatere, 1971:163].

Atunci cînd se evaluează limbajul artistic, aşadar, ar trebui să se distingă situaţiile în care o figură poate deveni clişeu prin banalizare, pe de o parte, iar, pe de altă parte, în care apelul la clişee din recuzita vorbirii familiare ţine de o tehnică specifică (de exemplu, de accesibilizare, în romanele de consum) sau de intenţia de parodiere a unor mijloace expresive considerate desuete. De altfel, în multe studii şi articole străine, aceste investigaţii s-au realizat deja de cîteva decenii. În acest sens, se poate aminti aici articolul lui Anne Herschberg Pierrot (în care se vorbeşte depre recursul deliberat al scriitorului la clişeu, recurs instituit în vederea atingerii următoarelor finalităţi: 1. clişeul care opune

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

ironic ceea ce se spune în mod obişnuit la ceea ce spune subiectul vorbiror; 2. clişeul nedecidabil care constituie [după R. Barthes, 1970:146] triumful lui «cum se spune», soluţie de reuşită a operei *Bouvard şi Pécuchet,* realizată în maniera *Dicţionarului de idei primite de-a gata*; 3. clişeul ca element constitutiv al scriiturii. O examinare atentă a istoriei clişeului şi stereotipului în textul literar conduce aşadar la ideea că, în discursul poetic, opţiunile creatorilor au oscilat între două scenarii : apelul la clişeul expresiv (numit şi motiv, leit-motiv), ca garanţie a validării apartenenţei la un program ideologic (curent), pe care îl numim **clişeu identitar**, text comun într-o reţea de hipertexte, şi denunţarea acestuia, prin **clişeul-obiect (pre-text)**, realizată în diverse formule, între care parodierea este cea mai uzitată cale. Între cei doi poli, se înţelege că se pot identifica nuanţe, grade diferite de operare cu clişeul, atît ca figură expresivă, (ne)novatoare, cît şi ca element redundant în discurs.

4. În studiile româneşti consacrate clişeului şi stereotipiei, mai puţin numeroase decît în alte spaţii culturale, există deja cîteva abordări complementare, venite, pe de o parte, dinspre specialiştii în teoria literară (care identifică teme, motive şi clişee în opera scriitorilor clasici [Ciopraga, 1973]), iar pe de altă parte, cercetări care vizează mai ales incidenţa clişeelor ideologice în presă[1], în politică[2] şi în literatură. De puţină vreme, au apărut şi unele studii care tratează minuţios discursul literar din perspectiva apelului la **clişee-obiect,** ca strategie de construcţie a parodicului. Amintim în acest sens, lucrarea Danielei Petroşel, în care se aduc în discuţie mai multe situaţii de parodiere a universului discursiv: de expemplu, la I. Budai-Deleanu, se apreciază că locurile comune ale eposului eroic, predispuse la parodiere, intră sub incidenţă parodică: invocarea muzei, eroul exemplar, prezentarea oştilor etc. [Petroşel, 2006:95]; tot aici, se menţionează parodierea de către Caragiale a clişeului romanţat al sfatului dintre domn şi căpitanii oştii, prezent în poezia lui D. Bolintineanu [Petroşel, 2006:115], ori „dicţionarul de clişee sămănătoriste“ din *Smărăndiţa. Roman modern* (parodie după *Sultănica* de B : Şt. Delavrancea), unde Caragiale repudiază aceste clişee, fiindcă „nu crede în puterea artistică a stereotipurilor pe care le inserează în text“ [Petroşel, 2006:118]. Se poate observa, din exemplele oferite de autoare, că clişeele parodiate se înscriu aici în seria stereotipurilor de gîndire, a idiologemelor, şi mai puţin în seria formulelor fixe repetitive. Fireşte, însă, că sînt luate în discuţie şi clişeele lingvistice, ca elemente de construcţie a parodierii, la Caragiale, a discursului jurnalistic contemporan cu autorul*: sublime momente, popor martir, cătuşele tiraniei, sfînta Libertate* etc. [Petroşel, 2006:125], elemente în care umorul se împleteşte cu ironia amară dată de schematismul alienant al formulelor clişeizate [Petroşel, 2006:126].

Dar o analiză complexă, din perspectiva genezei şi evoluţiei limbajului poetic românesc, care să identifice, să caracterizeze, să clasifice şi să interpreteze rolul în discurs al clişeelor, încă nu a fost elaborată.

---

[1] Vezi Doina Bogdan Dascălu, *Limbajul publicistic actual*, Timişoara, Augusta-Artpress, 2006, Stelian, Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcţionale*, Iaşi, Institutul European, 2006, şi *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentaţia instituirii comuniunii fatice prin mass-media,* Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2006; Maria, Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006.
[2] Vezi Rodica Zafiu, *Limbaj şi politică*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007 şi *Diversitatea stilistică în româna actuală*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

Totuşi, un pas important în semnalarea rolului stereotipiei şi clişeului în limbajul poetic este realizat de Mihaela Mancaş, în trei[3] dintre lucrările sale, utilizînd metoda analizei stilistice şi a cîmpurilor semantice. Desfăşurată diacronic, cercetarea pune în evidenţă stereotipii şi clişee, identificate mai ales la nivelul discursului poetic, începînd cu perioada premodernă a limbii române literare, pînă la poeţii postmoderni. Problema structurilor fixe înscrise în fenomenul de recurenţă se formulează în acest caz prin raportare imediată la procesul de inovare, premisă de la care ar trebui să pornească orice analiză a stereotipiilor/clişeelor. Pe de altă parte, meritul acestor cercetări constă şi într-o atentă nuanţare şi clasificare a fenomenelor în discuţie, chiar dacă nici una dintre lucrări nu le consacră un capitol special. Urmărind istoria limbajului artistic, se poate asuma fără rezerve, ideea Mihaelei Mancaş, conform căreia „stereotipia se manifestă mereu – în literatura română – în legătură cu aceleaşi determinări" [Mancaş, 1983:316], concluzie reluată mai tîrziu şi cu referire la clişee: „clişeele există în opera tuturor poeţilor, dar ele rămîn de obicei minoritare în ansamblul textului" [Mancaş, 2014:142]. Mai departe, în funcţie de relaţia dintre tipul de stereotipie şi corpusul investigat de Mihaela Mancaş, s-ar putea identifica subspecii, distribuite, din punctul nostru de vedere, în trei categorii: 1. stereotipii comune limbajului poetic în general – *retorice* (epitete, metafore-clişeu din cîmpul semantic al afectivităţii); 2. stereotipii comune unei epoci (unui curent) – *de apartenenţă* (de ex., epitetul ornant şi generalizator la simbolişti); stereotipii comune unei opere – *de individualizare* (de ex., clişeele sintagmatice bacoviene). Circulaţia formulelor figurative într-o epocă şi de la un scriitor la altul atestă forţa incontestabilă a stereotipiilor, căreia creatorul trebuie să i se opună prin inovaţie. Raportul dintre cele două opţiuni conferă valoare actului creativ, dar uneori tocmai apelul frecvent la aceleaşi elemente figurative constituie nota de originalitate a poeziei (de ex., G. Bacovia). De asemenea, stereotipia (epitete ornante, metafora implicită etc.) poate reprezenta uneori caracteristica principală a limbajului poetic într-o etapă a limbii române literare : „caracteristica fundamentală a limbajului poeziei premoderne trebuie căutată în stereotipia figurativă" [Mancaş, 1983:41]. De altfel, aşa cum remarcă M. Mancaş, prima formă stereotipizată din discursul artistic premodern se manifestă prin epitetul ornant şi generalizator (*dulce*, *amar*, *frumos* etc.), uneori prezenţa acestuia explicîndu-se şi prin împrumutul din creaţia populară [Mancaş. 1983:56] şi perpetuîndu-se pînă la Eminescu, în poezia sa de tinereţe. Că fenomenul clişeizării se instaurează destul de repede în sfera inovaţiilor este un truism, iar limbajul poetic nu face excepţie de la această regulă. În epoca modernă a limbii române literare, mecanismele de funcţionare a stereotipiei rămîn aceleaşi, dar formele de expresie variază de la un autor la altul. De exemplu, dacă epitetul gerunzial sau epitetul invers este frecvent în epoca premodernă, se regăseşte şi la M. Eminescu (*lebădă murindă/cumplita mea durere*), fiind ulterior abandonat, clişeele sintagmatice determinat – determinant traversează întreaga creaţie poetică românească de pînă la epoca postmodernă. De aceea, nu este surprinzător faptul că unele stereotipii caracterizează şi poezia interbelică, de exemplu – la I. Barbu se identifică

[3] *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991 şi *Lexicul afectivităţii şi poezia românească din secolul XX,* Editura Universităţii din Bucureşti, 2014.

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

personificări ale abstractelor de tipul *culme posomorîtă, calme linii*; la G. Bacovia, excesul de sintagme-clişeu – *toamnă pustie, ani pustii* etc.

La o analiză sumară a limbajului poeziei postmoderne, în mod previzibil, se constată absenţa clişeelor identitare, dar clişeele –obiect, cele care au fost instrumentele predilecte ale antecesorilor, devin subiect pentru abordarea parodică în opera unor poeţi (Şerban Foarţă).

5. Dacă în analiza limbii literare, din perspectiva mijloacelor de realizare a discursului poetic, există numeroase studii care pun în evidenţă evoluţia recuzitei stilistice, sintactice şi semantice, pe de o parte, dacă în analiza şi interpretarea poeziei româneşti, teoria literară a pus în evidenţă principalele trăsături, pe de altă parte, fenomenul stereotipiei a fost în general apreciat ca secundar în raport cu problematica inovaţiei. Remarcăm că pentru abordarea acestui domeniu, care vizează chestiuni complexe ce presupun metode de investigare variate, lucrările semnate de Mihaela Mancaş trasează o sumă de ipoteze, de la care s-ar putea porni în direcţia conceperii unei contribuţii la conturarea unei geneze şi istorii a stereotipului în limbajul artistic românesc, cu incursiuni atente şi asupra limbajului prozei şi asupra celui dramatic. Apreciem că o asemenea analiză ar trebui să stabilească similitudini şi divergenţe, să explice cauze şi să identifice mecanismele şablonizării, precum şi ale fenomenului contrar, de-stereotipizarea. În sfîrşit, s-ar putea observa dacă procedee nu se extind şi dincolo de domeniul strict al literaturii, în spaţii precum al textelor publicistice, filozofice, teologice etc.

BIBLIOGRAFIE

Amossy, Ruth, 1991. *Les idées reçues* : *sémiologie du stéréotype*, Paris : Nathan.

Amossy, Ruth, Herschberg Pierrot, Anne, 2007. *Stéréotypes et clichés : Langue, discours, société*, Paris : Armand Collin.

Amossy, Ruth, Rosen, Elisheva, 1977. «Les clichés dans *Eugénie Grandet* ou les négatifs du réalisme balzacien», en *Littérature*, no. 25, févr. 1977. p. 114-128.

Amossy, Ruth, Rosen, Elisheva, 1982. *Les discours du cliché*, Paris : CDU-Sedes.

Barthes, Roland, 1970. *S/Z,* coll. « Points Essais », Paris, Seuil, p. 146.

Chelaru-Murăruş, Oana, 2007. *Stereotipie şi expresivitate: de la limba vorbită la textul practic*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Ciopraga, C., 1973. *Personalitatea literaturii române*, Editura Junimea, Iaşi.

Cvasnîi Cătănescu, Maria, 2006. *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Dascălu, Doina Bogdan, 2006. *Limbajul publicistic actual*, Timişoara, Augusta-Artpress.

Dufays, J. L., 1993. «Stéréotype, lecture littéraire et postmodernisme», in Christian Plantin (éd.), *Lieux communs, topoï, stéréotypes, clichés*, Paris, Editions Kimé, pp. 80-91.

Dufays, J. L., 1994. «Stéréotype et littérature. L'inéluctable va-et-vient», in Alain Goulet (dir.), *Le stéréotype. Crises et transformations*, Actes du colloque de Cerisy-La-Salle, Presses universitaire de Caen, pp. 77-89.

Dumistrăcel, Stelian, 2006. *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentaţia instituirii comuniunii fatice prin mass-media,* Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)

Dumistrăcel, Stelian, 2006. *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iaşi, Institutul European.
Fradin, B., 1984, « Anaphorisation et stéréotypes nominaux », *Lingua*, n. 64, 325-369.
Goulet, Alain (dir.), 1994. *Le stéréotype. Crises et transformations*, Actes du colloque de Cerisy-La-Salle, Presses universitaire de Caen.
Herschberg Pierrot, Anne, 1980. «Problématique du cliché», in Poétique, n°43, Paris, Seuil, pp. 334-345.
Herschberg Pierrot, Anne, 2008. «Clichés, Stéréotypie et stratégie discursive dans le discours de Lieuvain (« Madame Bovary », II, 8)», *Item* [En ligne], Mis en ligne le: 22 septembre 2008. Disponible sur: http://www.item.ens.fr/index.php?id=377262.
Mancaş, Mihaela, 1983. *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Mancaş, Mihaela, 1991. *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
Mancaş, Mihaela, 2014. *Lexicul afectivăţii şi poezia românească din secolul XX,* Editura Universităţii din Bucureşti.
Molinie, G., 1992. *Dictionnaire de rhétorique*, Paris, Librairie Générale Française.
Nagy, R., (coord.), 2015. Dicţionar de analiză a discursului, Iaşi : Editura Institutul European.
Perrin-Naffakh, Anne-Marie, 1985. *Le Cliché de style en français moderne : nature linguistique et rhétorique, fonction littéraire*, Presses universitaires de Bordeaux.
Plantin, Christian (éd.), 1993. *Lieux communs, topoï, stéréotypes, clichés*, Paris : Editions Kimé.
Riffaterre, Michael, 1971. *Essais de stylistique structurale*, Paris, Flammarion, 1971, trad. fr. Daniel Delas.
Schapira, Charlotte, 1999. *Les stéréotypes en français. Proverbes et autres formules*, Ophrys, Paris.
Schapira, Charlotte, 2000. «Proverbe, proverbialisation et déproverbialisation» in *Langages*, vol. 34, nr. 139, p. 81-97.
Zafiu, Rodica, 2001. *Diversitatea stilistică în româna actuală*, Editura Universităţii din Bucureşti.
Zafiu, Rodica, 2007. *Limbaj şi politică*, Editura Universităţii din Bucureşti.

BDD-A26569 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:57 UTC)